

ПАХТАЧИЛИК СИЁСАТИНИ АМАЛГА ОШИРИШ СОҲАСИДА СОВЕТ ҲОКИМИЯТИНИНГ МУТАХАССИСЛАРГА ЭЪТИБОРИ ВА УНИНГ МОҲИЯТИ .

Расулова Муҳайё Мирзамурот қизи

Денов тадбиркорлик ва педагогика институти таянч докторанти.

Аннотация: Совет даврида пахтачилик соҳаси учун махсус ўқув юртлирини ташкил этиш масаласи давлат сиёсатининг муҳим йўналишларидан бири бўлган. 1920-йилларнинг бошларида Ўрта Осиёда, хусусан Ўзбекистонда, пахтачилик соҳаси учун малакали кадрлар тайёрлаш масаласи долзарб аҳамият касб этди.

Калит сўзлар: Совет, Кенгаш, Комиссар, Туркистон, ирригация, агроном, ирригатор, механизатор.

1920- йил 2- сентябрда РСФСР Халқ Комиссарлари Кенгаши томонидан "Туркистон ўлкасида олий техника таълими тўғрисида"ги қарор қабул қилинди . Бу қарор асосида Тошкентда Туркистон давлат университети (ҳозирги Ўзбекистон Миллий университети) ташкил этилди ва унинг таркибида қишлоқ хўжалиги факультети очилди. 1920-йилларнинг бошларида Ўрта Осиёда, хусусан Ўзбекистонда, пахтачилик соҳаси учун малакали кадрлар тайёрлаш масаласи долзарб аҳамият касб этди. 1920 -йил 2 сентябрда РСФСР Халқ Комиссарлари Кенгаши томонидан "Туркистон ўлкасида олий техника таълими тўғрисида"ги қарор қабул қилинди . Бу қарор асосида Тошкентда Туркистон давлат университети (ҳозирги Ўзбекистон Миллий университети) ташкил этилди ва унинг таркибида қишлоқ хўжалиги факультети очилди.

1929- йилда Тошкентда Ўрта Осиё пахтачилик-ирригация политехника институти (ҳозирги Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институти) ташкил этилди . Бу институт пахтачилик соҳаси учун юқори малакали муҳандис-техник кадрлар тайёрлашда муҳим роль ўйнади.

1930-йилда Самарқандда Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги институти (ҳозирги Самарқанд қишлоқ хўжалиги институти) очилди . Бу олий ўқув юрти пахтачилик агрономлари ва бошқа соҳа мутахассисларини тайёрлашга ихтисослашди.

1934- йилда Тошкентда Ўрта Осиё пахтачилик-тўқимачилик институти (ҳозирги Тошкент тўқимачилик ва енгил саноат институти) ташкил этилди . Бу институт пахта етиштириш ва қайта ишлаш соҳасида мутахассислар тайёрлашга йўналтирилган эди.

Бу даврда нафақат олий таълим муассасалари, балки ўрта махсус ўқув юртлари ҳам очила бошлади. 1930-йилларда Ўзбекистоннинг турли вилоятларида пахтачилик техникумлари ташкил этилди. Масалан, 1930- йилда Андижонда, 1932-йилда Наманганда, 1934-йилда Қўқонда пахтачилик техникумлари очилди .

Ўқув юртларининг очилиши билан бир қаторда, ўқув дастурлари ва режалари ҳам ишлаб чиқилди. Пахтачилик факультетларида агротехника, селекция, уруғчилик, ўсимликларни ҳимоя қилиш, механизация каби фанлар ўқитила бошланди. Ўқув жараёнида назарий билимлар амалиёт билан уйғунлаштирилди.

Пахтачилик соҳаси учун кадрлар тайёрлаш тизимининг яна бир муҳим жиҳати - бу илмий-педагогик кадрлар тайёрлаш эди. Институтлар қошида аспирантура ва докторантура бўлимлари очилди. Кўплаб ёш олимлар номзодлик ва докторлик диссертацияларини ҳимоя қилдилар.

1970-80- йилларда пахтачилик соҳасидаги олий таълим муассасалари нафақат кадрлар тайёрлаш, балки илмий-тадқиқот марказлари сифатида ҳам фаолият кўрсатди. Уларда пахтанинг янги навларини яратиш, агротехника усулларини такомиллаштириш, механизация воситаларини ишлаб чиқиш бўйича муҳим тадқиқотлар олиб борилди.

Шуни таъкидлаш керакки, пахтачилик соҳаси учун махсус ўқув юртларини ташкил этиш жараёни фақат Ўзбекистонда эмас, балки қўшни республикаларда ҳам ам алга оширилди. Масалан, Тожикистонда 1931 йилда Қишлоқ хўжалиги институти (ҳозирги Тожикистон аграр университети) очилди, Туркменистонда эса 1930 йилда Ашхободда Қишлоқ хўжалиги институти ташкил этилди . Бу институтларда ҳам пахтачилик йўналишлари мавжуд эди.

Россия ва бошқа республикалардан мутахассисларни жалб қилиш масаласи совет даврида Ўзбекистонда пахтачилик соҳасини ривожлантиришнинг муҳим йўналишларидан бири эди. Бу жараён 1920-йиллардан бошланиб, 1980-йилларгача давом этди.

1920-йилларнинг бошларида Ўзбекистонда пахтачилик соҳаси учун малакали мутахассислар етишмас эди. Шу сабабли, Россия ва бошқа иттифоқдош республикалардан мутахассисларни жалб қилиш масаласи кун тартибига қўйилди. 1920-йил 2-сентябрда РСФСР Халқ Комиссарлари Кенгаши томонидан қабул қилинган "Туркистон ўлкасида олий техника таълими тўғрисида"ги қарорда бу масалага алоҳида эътибор қаратилган эди .

Хулоса. Асосан Россиядан агрономлар, ирригаторлар ва механизаторлар юборилди. 1921-1925 -йиллар давомида Туркистонга 500 дан ортиқ қишлоқ хўжалиги мутахассислари келди . Улар орасида таниқли олимлар ва тажрибали

амалиётчилар бор эди. Масалан, 1922 йилда Москвадан профессор А.И. Шлейхер Тошкентга келиб, Ўрта Осиё давлат университетида (ҳозирги Ўзбекистон Миллий университети) пахтачилик кафедрасини ташкил этди .

Чет эллик мутахассисларнинг маҳаллий шароитларга мослашуви ва тажриба алмашинуви масаласи ҳам муҳим аҳамиятга эга эди. Бу борада куйидаги чора-тадбирлар кўрилди:

1. Маҳаллий тилларни ўрганиш курслари ташкил этилди. 1925 йилда Тошкентда очилган бундай курсларда 200 дан ортиқ рус мутахассислари ўзбек тилини ўрганди .

2. Маҳаллий аҳоли билан мулоқотни кучайтириш мақсадида турли тадбирлар ўтказилди. Масалан, 1926- йилда Фарғона водийсида "Россиялик агрономлар - деҳқонларга" шиори остида кўчма семинарлар ташкил этилди .

3. Россиялик мутахассислар маҳаллий шароитларни ўрганиш учун илмий экспедициялар уюштирдилар. 1925-1927- йилларда профессор Н.А. Димо раҳбарлигида Ўзбекистоннинг турли худудларида тупроқ-иқлим шароитлари ўрганилди .

1930-йилларда Россия ва бошқа республикалардан мутахассисларни жалб қилиш жараёни янада кучайди. 1930-йил 7 декабрда СССР ХКС ва ВКП(б) МК томонидан қабул қилинган "Ўрта Осиёда пахтачиликни янада ривожлантириш тўғрисида"ги қарорда бу масалага алоҳида эътибор қаратилган эди . Қарорга кўра, 1931-1932- йилларда Ўзбекистонга 1000 дан ортиқ агроном, ирригатор ва механизатор юбориш режалаштирилган эди.

Бу даврда нафақат Россиядан, балки Украина, Белоруссия ва бошқа республикалардан ҳам мутахассислар келди. Масалан, 1932-йилда Украинадан 200 га яқин агроном ва механизатор Ўзбекистонга юборилди . Улар орасида кейинчалик Ўзбекистон фани ва қишлоқ хўжалигига катта ҳисса қўшган олимлар ҳам бор эди. Жумладан, украиналик олим А.И. Имамалиев Ўзбекистонга келиб, пахта селекцияси соҳасида самарали фаолият олиб борди ва Ўзбекистон ФА академиги даражасига эришди.

Фойдаланилган адабиётлар.

1. Ўзбекистон Республикаси Марказий Давлат Архиви, ф. Р-25, оп. 1, д. 23, л. 45.
2. Ўзбекистон Миллий энциклопедияси. Т. 9. - Тошкент, 2005.
3. Самаркандский сельскохозяйственный институт (1929-1979). - Ташкент: Фан, 1980.
4. История Ташкентского текстильного и легкой промышленности института. - Ташкент, 1984.
5. Турсунов Х.Т. Ўзбекистонда ўрта махсус таълимнинг ривожланиши (1917-1990 йй.). - Тошкент: Ўзбекистон, 1993.

6. История народного хозяйства Узбекистана. Т. 1. - Ташкент: Фан, 1962.
7. Акилов К.А. Развитие высшего сельскохозяйственного образования в Узбекистане. - Ташкент: Фан, 1982.
8. Турсунов Х.Т. Ўзбекистонда олий таълим тизимининг шаклланиши ва ривожланиши (1917-1990 йй.). - Тошкент: Фан, 1994.
9. Ўзбекистон Республикаси Марказий Давлат Архиви, ф. Р-837, оп. 32, д. 189, л. 23.
10. История народного хозяйства Узбекистана. Т. 1. - Ташкент: Фан, 1962.
11. Димо Н.А. Почвенные исследования в Узбекистане. - Ташкент, 1928.
12. КПСС в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК. Москва: Политиздат, 1984
13. Ўзбекистон Республикаси Марказий Давлат Архиви, ф. Р-837, оп. 32, д. 3257, л. 18.
14. Ўзбекистон Миллий энциклопедияси. Т. 4. - Тошкент, 2002.